

etniske og andre strukturelle forhold end af nye demokratiske institutioner. Elite-netværk-staten er således et billede på transitionen, men Steen argumenterer for, at elitens valg af policies og kontrol for langtrækkende indflydelse på den politiske udvikling og konsolideringen af demokratiet.

Selv om Steens forskningsdesign er gennemtænkt og godt udført, må der rejses et par kritikpunkter til metoden. Den væsentligste er tidspunktet for indsamlingen. Steen har således gennemført sine interview med parlamentsmedlemmer på et tidspunkt, hvor både Estland og Litauen har gennemført de første frie valg, mens interviewene i Letland daterer sig fra tiden kort før gennemførelsen af det første frie valg i sommeren 1993. Det begrænser sammenligningsmulighederne, da landene dermed befinder sig på forskellige stadier i transitionen. Et andet metodologisk problem er de underliggende spørgsmåls udformning. Det bliver eksempelvis tydeligt i kapitel 5 om eliterne og den demokratiske opfattelse. På den ene side konkluderer Steen, at litauerne er mest præget af autoritære værdier, på den anden side er det litauerne, som scorer højest på Steens indeks for holdning til demokratiet. Dette skyldes, at de underliggende spørgsmål kan tolkes som en støtte til at udstrække statsborgerskab i Estland og Letland til de russisk talende immigranter. Det tjener dog til Steens ære, at han undervejs som analysen udvikles bliver klar over de metodologiske problemer og forholder sig kritisk til sine egne resultater.

Det er en anbefalelsesværdig bog, men den kan være svær at læse for personer uden kendskab til de baltiske landes nyere historie og politiske udvikling. For at nå et bredere publikum burde de enkelte problemstillinger og resultater situeres

bedre. Som studiet står, vil bogen derfor i højere grad blive en højt skattet håndbog for dem, som arbejder med Baltikum som forskningsområde, end som et bredt læst bidrag til transitionsdebatten.

Lars Johannsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Peter Bogason og Eva Sørensen, *Samfunds forskning Bottom-up. Teori og Metode*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1998.

Hvis man synes, at policy-forskningen for ofte på en ureflekteret måde har identificeret sig med et topstyrings-synspunkt, så ser man et behov for alternative tilgange. Efterspørgselen efter nye indsigter øges i en tid hvor kompleksiteten i policy-problemerne synes at vokse, hvor usikkerheden omkring mål-middel-sammenhænge i gængse styringsmekanismer synes tiltagende, hvor involvering og decentralisering gør det sværere at sondre klart mellem styrende og styrede, og hvor implementeringsgabene mellem erklæret policy-beslutning og faktisk ført policy ikke blot er veldokumenterede på en række områder, men tillige synes suppleret med nogle mindst lige så kontroversielle fortolkningsgab imellem forskellige opfattelser af, hvad policy-problemerne i det hele taget går ud på.

Som et bud på et sådant alternativ har Peter Bogason og Eva Sørensen redigeret en interessant bog om bottom-up perspektivets praktiske anvendelse først og fremmest i lokale danske policy-sammenhænge. På prisværdig vis lader bogen ikke mindst yngre forskere (fornyere?) reflektere over deres erfaringer med

etniske og andre strukturelle forhold end af nye demokratiske institutioner. Elite-netværk-staten er således et billede på transitionen, men Steen argumenterer for, at elitens valg af policies og kontrol for langtrækkende indflydelse på den politiske udvikling og konsolideringen af demokratiet.

Selv om Steens forskningsdesign er gennemtænkt og godt udført, må der rejses et par kritikpunkter til metoden. Den væsentligste er tidspunktet for indsamlingen. Steen har således gennemført sine interview med parlamentsmedlemmer på et tidspunkt, hvor både Estland og Litauen har gennemført de første frie valg, mens interviewene i Letland daterer sig fra tiden kort før gennemførelsen af det første frie valg i sommeren 1993. Det begrænser sammenligningsmulighederne, da landene dermed befinder sig på forskellige stadier i transitionen. Et andet metodologisk problem er de underliggende spørgsmåls udformning. Det bliver eksempelvis tydeligt i kapitel 5 om elite og den demokratiske opfattelse. På den ene side konkluderer Steen, at litauerne er mest præget af autoritære værdier, på den anden side er det litauerne, som scorer højest på Steens indeks for holdning til demokratiet. Dette skyldes, at de underliggende spørgsmål kan tolkes som en støtte til at udstrække statsborgerskab i Estland og Letland til de russisk talende immigranter. Det tjener dog til Steens ære, at han undervejs som analysen udvikles bliver klar over de metodologiske problemer og forholder sig kritisk til sine egne resultater.

Det er en anbefalelsesværdig bog, men den kan være svær at læse for personer uden kendskab til de baltiske landes nyere historie og politiske udvikling. For at nå et bredere publikum burde de enkelte problemstillinger og resultater situeres

bedre. Som studiet står, vil bogen derfor i højere grad blive en højt skattet håndbog for dem, som arbejder med Baltikum som forskningsområde, end som et bredt læst bidrag til transitionsdebatten.

Lars Johannsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Peter Bogason og Eva Sørensen, *Samfunds forskning Bottom-up. Teori og Metode*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1998.

Hvis man synes, at policy-forskningen for ofte på en ureflekteret måde har identificeret sig med et topstyrings-synspunkt, så ser man et behov for alternative tilgange. Efterspørgselen efter nye indsigter øges i en tid hvor kompleksiteten i policy-problemerne synes at vokse, hvor usikkerheden omkring mål-middel-sammenhænge i gængse styringsmekanismer synes tiltagende, hvor involvering og decentralisering gør det sværere at sondre klart mellem styrende og styrede, og hvor implementeringsgabene mellem erklæret policy-beslutning og faktisk ført policy ikke blot er veldokumenterede på en række områder, men tillige synes suppleret med nogle mindst lige så kontroversielle fortolkningsgab imellem forskellige opfattelser af, hvad policy-problemerne i det hele taget går ud på.

Som et bud på et sådant alternativ har Peter Bogason og Eva Sørensen redigeret en interessant bog om bottom-up perspektivets praktiske anvendelse først og fremmest i lokale danske policy-sammenhænge. På prisværdig vis lader bogen ikke mindst yngre forskere (fornyere?) reflektere over deres erfaringer med

teoretisk og metodisk arbejde ud fra forskellige varianter af bottom-up-perspektivet. Jeg vil her fokusere på, hvad jeg har lært via bogen om bottom-up begrebet som sådan (og hvert enkelt bidrag ydes ikke fuld retfærdighed).

Bogen giver et par indledende oversigtskapitler om bottom-up-analyser og deres plads i aktuelle strømninger i samfundsvidenskabernes teori og metode. Derefter følger otte kapitler, der primært rummer refleksioner over konkrete case studier og de induktive metodiske fremgangsmåder, der har været anvendt. Jeg blev især fanget af Eva Sørensens analyse af aktørernes muligheder og begrænsninger i reformen af skolernes styrelse, af Lars Hulgårds og Lars A. Engbergs respekt for det sammensatte i en evaluering af et bydelsting i Ballerup samt Sandra Kensens analyse af de policyimplikationer, som forskellige tolkninger af begrebet „social fornyelse“ fik i tre hollandske kommuner. Også Lotte Jensens bidrag fængede, selv om jeg gerne havde læst mere om indholdet i hendes „prismatiske“ analyse af beboerdemokratiet.

Bogen er bedst, hvor den indholds-mæssigt viser bottom-up-perspektivets duelighed (mens nogle af de primært metodiske problemstillinger, herunder problemet med at sikre det begrebslige fokus i en kvalitativ undersøgelse og dermed undgå datadøden nok dækkes mere elegant af andre kilder, for eksempel af Steinar Kvale, *InterViews*, Sage, 1996).

Bogens styrke består i at vise, hvordan et bottom-up-perspektiv kan udmøntes og i praksis oversættes til konkrete policy-forhold i danske tilfælde (plus et enkelt hollandsk, just nævnt). På den måde giver bogen en slags ostensiv definition af bottom-up-perspektivet: den peger på konkrete eksempler, der falder inden for definitionen. Ostensive defini-

tioner er imidlertid sjældent verdens mest afklarende definitioner.

Redaktører og forfattere vedgår klart, at bottom-up-forskning ikke udgør nogen afgrænset og veldefineret enhed. Der foreslås dog i introduktionen fire fællestræk: For det første en negativ afgrænsning over for den såkaldte top-down forsknings afsæt i organisationers formelt definerede mål (man bemærker, at denne negative afgrænsning ikke er stærk, hvis top-down perspektivet heller ikke er afgrænset og veldefineret). For det andet en fokusering på problemer snarere end målsætninger (man bemærker, at forskellige aktører definerer problemer forskelligt). For det tredje en åbenhed over for, hvem de relevante aktører i en policyproces er - dvs. en induktiv metode med et fleksibelt forskningsdesign for eksempel baseret på en sneboldmetode (Reff Pedersens kapitel) (man noterer sig dog med Eva Sørensen p. 51-52, at bottom-up-forskningsmetoden ikke er tjent med at have induktivismen som sit erkendelsesteoretiske grundlag, da der alligevel ikke findes nogen „rene“, forudsætningsløse observationer). For det fjerde et fokus på lokale policy-processer (man bemærker dog med redaktørerne p. 13, at „lokal“ ikke direkte betyder stedlig, men snarere situations- og institutionsspecifik).

Som læser afkoder jeg bogens definitionsstrategi som følger. Forestil dig en række dikotomiske modstillinger: top versus bottom; behaviorisme versus konstruktivisme; deduktiv versus induktiv metode; hårde mål versus bløde mål; det repræsentative demokratis parlamentariske styringskæde versus den empiriske konstitutionalisme; empirisk fokus på systemernes top versus systemernes møde med borgere og brugere i de yderste led; udgangspunkt i de politiske og administrative elitors interesser versus de ud-

stødtes. Bottom-up-perspektivet defineres negativt i forhold til alle de førstnævnte kategorier i disse dikotomier, mens „toerne“ trækkes ind enten hver for sig eller i kombinationer i bogens ræsonnementer (for eksempel induktiv metode plus en normativ forkærlighed for de underprivilegerede).

Med disse mange dikotomier opstillet side om side er det oplagt at prøve at udrede de interne forskelle mellem tilgange, der alle hører til bottom-up-perspektivet. For eksempel nævner Bogason, at dele af bottom-up forskningen bygger på en positivistisk inspireret induktivism, mens en anden tilgang såsom den „organisationssociologiske socialkonstruktivisme“ altid tager udgangspunkt i meningsuniverser (både aktørernes og forskerens), af hvilken grund „empiriske data ikke regnes som overlegne i forhold til teori“ (p. 14). Men konstruktivisme og bottom-up skal altså ikke nødvendigvis knyttes sammen (p. 39).

Tilsvarende fremgår det hos Lotte Jensen (p. 170, lidt sent i bogen for en god afklaring), at valget af en konstruktivistisk epistemologi kan ske uafhængigt af valget af empirisk fokus (i toppen eller bunden af det politiske system). Den logiske implikation heraf er vel, at man kan studere toppen af et politisk system ved hjælp af socialkonstruktivistiske tilgange og stadig være bottom-upper?! Mange andre krydsninger af dikotomierne er vel logisk mulige. For eksempel kunne jeg hævde, at de upriviligeredes interesser af og til bedst kan fremmes ved at holde de policy-ansvarlige fast på nogle ganske hårde mål - og i så fald er „bløde mål“ ikke logisk forbundne med et bottom-up-perspektiv.

Min mest kritiske bemærkning om bogen er, at man med opstillingen af de mange dikotomier side om side ender med

at undgå at drage nogle ubehagelige konsekvenser af de tilfælde, hvor der eventuelt er uorden i rækkerne af de mange dikotomier opstillet over for hinanden - når for eksempel en velment, men upræcis kritik af et top-down perspektiv (baseret på en af de nævnte dikotomier) ender med at ramme et godt bottom-up bidrag (baseret på en anden dikotomi). Det hævdes for eksempel, at komparativ metode, kausaliteter og lovmæssigheder tilhører den kritisable side i dikotomierne. Sandra Kensingens kapitel er et af bogens bedste bidrag, og er det ikke ganske åbenlyst baseret på et komparativt design, hvor forskellige diskursive bestemmelser af et begreb demonstreres at have forskellig „effekt på formuleringen af policy“ (p. 206)?

Mens bogen klinger af med et par kapitler af overvejende metodisk karakter, savner jeg et opsummerende, afklarende og perspektiverende kapitel. Man kunne her have draget nogle konklusioner vedrørende selve begrebet „bottom-up“. Man kunne have forsøgt at sondre mellem de helt essentielle komponenter i en definition af begrebet og så de afledte - eller diskuteret, om selve termen simpelthen er blevet for overbelastet. Man kunne også have trukket demokratitemaet frem: hvilke demokratiteoretiske forudsætninger kan ligge til grund for et bottom-up-perspektiv? Man kunne også have drøftet, om der findes policy-problemer, som vanskeligt lader sig behandle ud fra et bottom-up-perspektiv. Fælles mønt? Ja eller nej. Et heldækkende vaccinationssprogram for de små børn? Ja eller nej. Danske soldater til Kosova? Ja eller nej. I de tilfælde, hvor policy må indebære, at man inden for et samfundsmæssigt fællesskab når frem til et kollektivt forpligtende enten/eller, hvad kan bottom-up-perspektivet da bidrage med? Hvordan må det eventuelt tillempes?

Når det er sagt, skal det fastholdes, at bogens kapitler rummer mange værdifulde indsigter i policy-dannelsens sammensathed. Til gengæld tror jeg, at bottom-up ikke i sig selv er stærkt nok som paradigme - endsiige som perspektiv - til at holde sammen på sådanne indsigter i fremtiden. For mig at se har bogen dermed været med til at skubbe erkendelsen videre, hinsides bogens titel - ikke nogen ringe ting!

Peter Dahler-Larsen
Institut for Statskundskab
Odense Universitet

Hans Mouritzen, *Theory and Reality of International Politics*, Aldershot: Ashgate, 1998, 170 s.

Realismen har efter den Kolde Krig været genstand for voldsom debat. Debatten har især formet sig som et konstruktivistisk og liberalt opgør med realisms antagelser om det internationale systems og magtpolitikens uforanderlighed. Mindre opmærksomhed - særligt i Europa - har der været om debatten mellem realisterne, der har ført til væsentlig udvikling indenfor paradigmet - ofte med udgangspunkt i en kritik af Kenneth Waltz' neorealisme, som den blev formuleret i *Theory of International Politics*. Waltz' neorealisme er karakteriseret ved få antagelser om international politiks natur: staterne er de centrale aktører, de er rationelle, og deres handlinger er væsentligst påvirket af det internationale systems anarkiske struktur. De nye realister udmærker sig dels ved en noget mindre dogmatisk læsning af Waltz, end den hans ikke-realistiske kritikere præsterer, og dels - og væsentligst - ved en udvikling af neo-

realismen henimod nogle af de klassiske realistiske dyder, der gik tabt i neorealismens minimalistiske forståelsesramme. Det gælder især beslutningstagernes perceptioner, intentioner og ambitioner, samt et større fokus på de processer i det internationale system, der ikke opfanges af Waltz' dikotomisering i system og enheder.

Hans Mouritzens *Theory and Reality of International Politics* kan tolkes som et bidrag til denne udvikling, og Mouritzen erkender da også at være realist i bred forstand, selv om han forholder sig kritisk til værdien af og den logiske sammenhæng i IP-paradigmerne, herunder realismen (pp. 153-157). Bogens titel opsummerer således, at den på en gang har rod i *Theory of International Politics* og samtidig videreudvikler neorealismen til en forståelsesramme for staternes udenrigspolitik. Bogens centrale tese er, at „nation-states' mutual non-mobility constitutes a fundamental property of international politics, on par with its much debated anarchy“ (p. ix). Derfor er det andre stater og særligt poler i statens nærhed, der er afgørende for udenrigspolitikken, dvs. at „power and incentives wane with distance“ (p. 33, kursiv i original). Således spiller hverken det internationale systems anarkiske struktur og systemiske poler - som hævdet i waltziansk neorealisme - eller indenrigspolitiske faktorer nogen afgørende rolle. Kort sagt: „Explanation of state behaviour should be made primarily on the basis of states' respective salient environments - that tend to vary considerably from state to state“ (p. 2).

Ifølge Mouritzen etableres der på den baggrund to præ-teorier. Én om betydningen af enhedernes geopolitiske „nærmiljø“ (mit udtryk for Mouritzens „salient environment“) og én om samspillet mellem „nærmiljøet“ og indenrigspolitiske